VALENŢELE EDUCAŢIONAL-COMPENSATORII SAU RECUPERATORII ALE TERAPIILOR COMPLEXE ŞI INTEGRATE APLICATE ELEVILOR CU CES

TOMA Mihaela, doctorand, anul I
Universitatea de Stat din Moldova

În articol va fi abordat rolul activităţilor de terapie complexe şi integrate realizate cu elevii cu CES, prezentate atât din punct de vedere teoretic, cât şi prin exemple de bune practici din experienţa didactică. Terapiile complexe şi integrate sunt efectuate în scop terapeutic-compensator sau recuperator, ţinând cont de particularităţile fiecărui elev în parte, prin individualizare, flexibilizare şi adaptarea la nevoile lor, precum şi discrepanţa dintre vârsta mintală şi cea cronologică. Alături de procesul instructiv-educativ, acestea contribuie la dezvoltarea unor deprinderi, abilităţi, dezvoltare cognitivă, dezvoltarea sau antrenarea motricităţii grosiere şi fine, raportate întotdeauna la situaţii reale şi practice de viaţă, joc de rol, adaptate în funcţie de potenţialul individual în limita permisă de tipul şi gradul deficienţei, precum şi valorificarea acestuia în vederea unei bune integrări socio-profesionale.

Cuvinte-cheie: *elevi cu CES, terapii, compensare, recuperare.*

Terapiile educaţional-terapeutice, compensatorii sau recuperatorii se bazează pe următoarele aspecte:formarea de priceperi şi deprinderi în diferite situaţii de viaţă, autonomie personală, igienă personală, formarea unei imagini de sine pozitive despre sine, cultivarea încrederii în forţele proprii şi finalizarea unei sarcini de lucru prin urmarea tuturor etapelor de realizare, comportament şi reacţie adecvate la diferite situaţii din partea elevilor cu CES, dar şi a părinţilor, fiind cazuri în care aceştia urmează cursuri de perfecţionare pentru tipul de dizabilitate pe care îl care copilul său pentru a şti cum să gestioneze unele momente tensionate, perioade critice prin care trece copilul cu CES, ajutându-i pe aceştia să le înţeleagă mai bine nevoile şi să le poată oferi sprijin corespunzător. Copiii cu CES care au parte de un dezechilibru familial, întrucât încă de la o vârstă fragedă au foarte mare nevoie de sprijin şi susţinere din partea membrilor familiei, intervenţia precoce în echipă, alături de cadrul didactic de la clasă, un parteneriat activ benefic pentru aceşti. [1], constată că este esenţială relaţia părinţe şi copil, mai ales acceptarea acestuia în cadrul familiei şi nu respingerea de către adult,

înlăturarea sentimentului de vinovăţie a adultului, reacţia negativă faţă de copil, este indicată colaborarea cu profesionişti din acest domeniu, perfecţionarea comunicării şi interacţiunii cu acesta, trecerea cu bine peste anumite momente de criză şi adaptarea reacţiilor părinţilor.

Activităţile de terapie ocupaţională se referă la cunoştinţele teoretice însuşite anterior în cadrul activităţilor educative formale sau nonformale, aplicate în activităţile practice pentru a-şi putea forma de-a lungul timpului o îndeletnicire, detexteritate prin repetare, pentru a-i ajuta în viaţa de zi cu zi, în pregătirea pentru muncă, de a-şi găsi o ocupaţie preferată, la care se pricep pe care să o poată practica pe o periadă îndelungată de timp, într-un cadru, atelier, adaptat pentru persoanele cu dizabilităţi.

Pe parcursul şcolarizării participarea şi implicarea în jocuri didactice cu scop educativ, jocuri de rol, activităţi pentru petrecerea timpului liber, între programul dintre procesul instructiv-educativ, de dimineaţă şi programul de după-amiază, terapiile complexe şi integrate, dar şi în weekend-uri sau în vacanţe pentru elevii interni, cei care rămân permanent în internat, din diverse cauze, provin din familii dezorganizate, părinţii au ales această variantă pentru copilul lor, au fost abandonaţi în spital sau în orfelinat. Pentru elevii cu CES a fost amenajat un solar, obţinându-se fonduri printr-un proiect la nivel judeţean, de care se ocupă eleviii cu CES din centrul nostru, în fiecare an, ei sapă, plantează răsaduri de roşii, ardei, vinete, dovlecei, salată verde, pătrunjel, mărar, ceapă verde, apoi când ajung la maturitate îşi pregătesc singuri la bucătăria şcolii salată de legume proaspete. De asemenea, în cadrul orelor de terapie ocupaţională, elevii cu CES desfăşoară o multitudine de activităţi precum:croşetat, cusut după model, împletit, confecţionare de ornamente şi simboluri, decoraţiuni, folosind diverse materiale şi tehnici de lucru. Exemple de bune practici din timpul acestor activităţi: exerciţii elementare de rupere/lipire /îndoire/ modelare /râsucire/înşirare/tăiere, exerciţii pentru formarea şi exersarea coordonării oculo-motorii şi bimanuale, realizarea de produse simple, utilizând tehnicile învăţate; exerciţii de modelare cu plastilină: “Litere şi cifre”, mişcări circulare cu palmele faţă de planşetă-“Covrigi”, mişcări de adâncire cu degetul mare-“Pahare”, mişcări de apăsare/ aplatizare-“Biscuiţii”.

Terapiile ocupaţionale cuprind o gamă diversificată de alte activităţi, în special pentru persoanele cu deficienţe, cele mai semnificative se referă la ludoterapie, muzicoterapie, terapia prin dans şi ergoterapie. Terapia ocupaţională propriu-zisă este alcătuită din artterapia, ludoterapia, meloterapia, biblioterapia, terapia recreaţională, cultura fizică medicală, ocupaţiile uşoare ca lutterapia (diverse procedee de modelare a lutului), broderia etc. , care implică afectivitate, simţ estetic, beneficiu economic. Există o diferenţă semnificativă între ergoterapie şi alte activităţi de muncă

efectuate de subiecţi, ergoterapia fiind terapia prin muncă remunerată şi asigurată, pe cât posibil, pe bază de autofinanţare.

Activităţile de muncă cotidiană conţin mai multe acţiuni pentru ca persoana să se poată adapta la mediul în care trăieşte. Spre exemplu activităţi care trebuie să le efectueze, cu regularitate, în fiecare zi, cum ar fi:pieptănatul, periajul dinţilor, îmbrăcatul şi dezbrăcatul hainelor, încălţatul şi descălţatul încălţămintei, duşul/baia înainte de culcare, servirea mesei, toate acestea contribuind la formarea autonomiei personale, la care se adaugă şi altele:deplasarea cu mijloace de transport în comun, utilizarea telefonului, deplasarea la magazine şi efectuarea de cumpărături, respectiv folosirea regulilor de politeţe şi a celor de circulaţie în societate. Acestea se referă la formarea unor deprinderi necesare pentru îngrijirea corporală personală, menţinerea ordinii în spaţiul de locuit, utilizarea serviciilor existente în comunitatea locală, oferirea de sprijin suplimentar persoanelor cu dizabilităţi în vederea egalităţii de şanse a tuturor membrilor unei comunităţi.

Activităţile de ludoterapie includ cu preponderenţă utilizarea jocului, care are efecte pozitive asupra elevilor cu CES, în dezvoltarea senzorială, motricitatea grosieră şi fină, cognitivă şi socială. Prin aceste exerciţii grafice se dezvoltă motricitatea generală a copiilor prin coordonarea mişcărilor mâinilor, ale degetelor şi de asemenea se va dezvolta sensibilitatea analizatorilor, cât şi a muşchilor mici ale mâinilor. [3] De asemenea, motricitatea are următoarele caracteristici:cu cât gradul deficienţei mintale este mai mare, cu atât nivelul motricităţii rămâne mai scăzut şi viteza mişcărilor este în general scăzută; lipsa preciziei este mai evidentă în mişcările fine ale mâinii; formarea multor deprinderi este influenţată negativ de faptul că persoanele cu deficienţe mintale întâmpină dificultăţi în imitarea mişcărilor; indicaţiile verbale îi ajută în mică măsură în organizarea şi corectarea comportamentului motor; în corectarea deficienţelor motricităţii trebuie ţinut cont de faptul că unii copii cu deficienţe mintale sunt hiperchinetici, iar alţii hipochinetici. [2]. Termenul de „motricitate generală” se referă la mişcarea întregului corp. Acestea implică muşchi mai mari, cum ar fi ai braţelor, picioarelor, şi trunchiului. Abilitatea de a folosi muşchii mai mici ai corpului pentru sarcini exacte, ca:scrisul, desenul, cusutul, folositul foarfecelor, legatul şireturilor. Ele încep să se contureze după stabilirea abilităţilor motorii generale. Abilităţile fine constau din mişcări precise şi se definitivează în timp, detxteritatea fiind o latură a abilităţii motorii. [4]

Apoi, este surprinsă corelarea dintre terapia ocupaţională şi psihoterapia, specifice educaţiei incluzive, respectiv arrterapia care este fundamentată pe stimulare, conceptul de ocupaţie, alături motivaţia intrisecă si extrinsecă.

Activităţile de joc şi loisir implică preocuparea pentru anumite jocuri: şah, table, domino, zaruri, cărţi de joc, la care pot avea performanţe deosebite; activităţi recreative prin descoperirea anumitor hobby-uri, participarea la competiţii sportive, concursuri de arte vizuale, activităţi culturale desfăşurate la nivelul comunităţii. Jocul este folosit ca formă permanentă de recuperare, învăţarea prin îmbinarea elementului educativ cu cel distractiv (conţine elemente de: aşteptare, surpriză, întrecere, comunicare reciprocă între elevi), constă în crearea unor condiţii favorabile pentru valorificarea achiziţiilor şi pentru exersarea priceperilor şi deprinderilor sub forma unor activităţi plăcute şi atractive. [2]

Încă de timpuriu, copilul aşteaptă atenţie, afecţiune din partea părinţilor care le achiziţionează jucării şi se joacă cu ei. [5] susţin că anumite comportamente inadecvate ale părinţilor pot influenţa stima de sine a copilului, cum ar impunerea unei competiţii între fraţi/surori, făcând comparaţii între rezultatele obţinute, aşteptări şi standarde înalte sau expectanţe negative, prin care transmis copilului teama şi neîncrederea că nu pot realiza acea sarcină. O importanţă deosebită o au şi activităţile realizate în timpul liber alături de membrii familiei şi alternarea celor de învăţare cu cele de relaxare. La nivel educativ, se poate urmări cum se descurcă pe parcursul unor sarcini si mai ales să îşi finalizeze ceea ce a început de lucrat, comportamentul acestora şi menţinerea ambianţei în sala de clasă, ritmul şi intensitatea jocului va creşte treptat. Jocurile didactice contribuie la dezvoltarea capacităţilor şi deprinderilor de muncă intelectuale, de conduită morală.

În cadrul desfăşurării acestui tip de activităţi, elevii cu CES au nevoie de crearea unui cadru propice pentru a le stimula creativitatea, inducerea sentimentului de confort, stare de bine prin audierea unor cântece pentru copii pentru realizarea unor jocuri de construcţie din cuburi sau piese lego, puzzle-uri, jocuri pentru dezvoltarea sensibilităţii: vizuale, auditive, olfactive, tactil-kinestezice, jocuri de mimă şi pantomimă, jocuri pentru coordonarea oculo-motorie, jocuri perceptiv-motrice de organizare a schemei corporale şi a lateralităţii, jocuri pentru conduitele perceptiv-motrice de bază, culoare, mărime, formă, jocuri perceptiv-motrice de orientare şi organizare spaţio-temporală, jocuri de imitare a unor conduite, jocuri de manipulare a unor jucării şi obiecte şcolare, jocuri cu reguli simple, jocuri motrice simbolice, jocuri simbolic-reprezentative, jocuri concrete cu operaţiile gândirii, rezolvarea unor situaţii problemă, jocuri onomatopeice, jocuri verbale, dramatizare, jocuri de dezvoltare a reprezentărilor vizuale, auditive, tactile, kinestezice, jocuri de stimulare a gândirii, memoriei, imaginaţiei, atenţiei, limbajului, jocuri sincretice, analitico-sintetice, de memorie vizuală şi auditivă, de atenţie, jocuri funcţionale, jocuri de exersare a diferitelor tipuri

de comunicare (verbală, nonverbală), jocuri de acţiune cu obiecte pentru satisfacerea unor trebuinţe, necesităţi proprii, jocuri cu subiecte din viaţa cotidiană, jocuri de exersare a deprinderilor de autonomie personală, jocuri de acţiune concretă cu elementele mediului, jocuri-competitiv pe diverse teme, concursuri, jocuri de mişcare variate, jocuri de echilibru, jocuri de expresie corporală, jocuri de imitare gestuală, jocuri de expresie corporală mişcare şi ritm, jocuri de pronunţie corectă şi de dezvoltare a vocabularului (audiţie, vizionări), jocuri simbolice, jocuri afective, jocuri de identificare cu un model, jocuri de socializare, sensibilitatea tactil-kinestezică:"Recunoaşte obiectul cu ochii închişi", jocuri perceptiv motrice de organizare a schemei corporale şi a lateralităţii: "Arată ce spun eu!" sau "Aşează obiectul unde spun eu!", jocuri de localizare a unui obiect în raport cu schema corporală, jocuri de imitare a unor conduite (de-a şoferul), joc simbolic reprezentativ (fă ca mine), joc motric simbolic, jocuri cu operaţiile gândirii (mare, mijlociu, mic), joc de asociere a culorii cu obiecte familiare (ce e albastru/ce e galben?), jocuri sincretice – de analiză şi sinteză perceptuală şi în plan mental, jocul de alcătuire de perechi între obiecte - Jocul Perechilor, jocul diferenţelor – identificarea diferenţelor între obiecte asemănătoare, jocuri de sesizare a elementelor lipsă dintr-un ansamblu, extragerea unui element dintr-un set de 3-4 obiecte percepute anterior (ghici ce lipseşte), etc.

Alături de elevi tipici, elevii cu CES, într-un proiect de voluntariat au beneficiat de pregătire pentru diferite tipuri de dans modern, au participat la spectacole de caritate, la concursuri de dans, unde au obţinut rezultate deosebite în raport cu efortul depus de-a lungul orelor de repetiţie, la care au fost foarte activi, implicaţi şi au avut oportunitatea de a-şi descoperi talentul sau în unele cazuri de a-şi pune în valoare abilităţile de care dispun elevii cu CES, în ciuda dizabilităţilor cu care se confruntă.

Desfăşurăm frecvent activităţi la biblioteca şcolii sau în parteneriat cu biblioteca orăşenească, unde au şansa de a răsfoi cărţi pentru a le stârni curiozitatea de a descoperi conţinutul acestora, prin marcarea de evenimente importante, cum ar fi:Ziua marelui poet Mihai Eminescu, 24 Ianuarie, unde recită poezii, fredonează cântece pe versurile lui Mihai Eminescu, dar şi a altor scriitori români consacraţi.

În cadrul orelor de terapii complexe şi integrate, în activităţile propuse pentru eleviii cu cerinţe educaţionale speciale(CES), trebuie avute în vedere mai multe aspecte, cum ar fi:adaptarea sarcinilor în raport cu gradul de înţelegere a fiecărui elev, respectiv individualizate pe nivele-maximal, mediu şi minim, conform tipului şi gradului deficienţelor, dar şi potenţialului şi particularităţilor individuale şi de vârstă.

În contextul epidemologic actual, pentru rezolvarea cerinţelor propuse de către cadrele didactice, un rol important îl au părinţii, de aceea

este absolut necesar un parteneriat şi o colaborare eficiente între profesori-elevi-părinţi, pentru a-i ajuta efectiv la finalizarea temelor prin ducerea sarcinilor la bun sfârşit, lămurirea copiilor în legătură cu conţinutul acestora, oferirea de sprijin direct în folosirea corectă a instrumentelor de lucru.

Acest lucru relevă faptul în cadrul procesului educaţional on-line, părinţii pot suplini de multe ori cadrul didactic, iar ei se simt suprasolicitaţi, deoarece unii dintre ei au un loc de muncă, iar aceste îndatoriri zilnice în plus, care nu le aveau înainte, iar mulţi dintre ei nu dispun de mijloace multimedia sau nu ştiu să le folosească ca să-şi poată ajuta copiii.

De asemenea, părinţii elevilor cu CES, sunt mai sensibili, au tendinţa de a se autoînvinovăţi pentru deficienţa copiilor şi au nevoie de mult sprijin şi consiliere educaţională şi psihologică, pentru a putea face faţă acestei provocări, de a le insufla speranţă şi puterea de a merge mai departe şi a-i încuraja şi ei la rândul lor pe copiii lor şi a-şi îmbunătăţi relaţia dintre ei. Unii dintre ei, chiar mi-au împărtăşit că în perioada pandemiei, au organizat şi au participat toţi membrii familiei la multe activităţi comune, care i-au apropiat, au început să le înţeleagă mai bine nevoile copiilor cu CES, se înţeleg mai bine cu ceilalţi fraţi şi surori.

Cadrul didactic pentru a se face cât mai vizibil trebuie să fie prezent în viaţa copiilor, chiar dacă este on-line, li se citeşte pe faţă bucuria şi emoţia revederii video, împărtăşesc toate momentele petrecute în familie, povestind în detaliu şi cu părere de rău că nu sunt alături de ei, mai ales că ei au nevoie de stimulare continuă, aprecieri verbale, ei simt dacă se creează o diferenţiere din partea cadrelor didactice între elevi sau a părinţilor între ceilalţi fraţi sau surori. De asemenea, trebuie avute în vedere în contextul situaţiei actuale şi al digitalizării educaţiei când oricine poate avea acces la tot felul de informaţii, dar important este ca profesorii şi eleviii să aibă capacitatea de a selecta doar pe cele educative şi utile atât în formarea şi dezvoltarea intelectuală, cât ţi în viaţa de zi cu zi.

Un alt aspect în cadrul acestui tip de activităţi este păstrarea confidenţialităţii, respectul reciproc, nealterarea imaginii cadrului didactic, dar şi a elevilor prin interzicerea publicării sau distribuirii de fotografii sau înregistrări video din timpul acestora.

Comunicarea stă la baza acestui proces digitalizat, iar orice nelămurire poate fi discutată în vederea găsirii unei soluţii corespunzătoare. De aceea, eleviii cu CES trebuie să se simtă în siguranţă, părinţii oferindu-le un mediu adecvat de învăţare, iar cadrul didactic să aibă o relaţie strânsă cu ei, deschisă, să fie conştienţi că oricând primi ajutor şi sprijin moral.

Elevilor cu CES le lipsesc activităţile faţă în faţă, contactul direct cu cadrele didactice, socializarea cu ceilalţi colegi de clasă, mai ales că aceştia au mare nevoie de prezentarea unor materiale intuitive pentru înţelegerea

informaţiilor teoretice prezentate, iar pentru aplicarea acestora în practică este esenţială demonstraţia realizată de cadrul didactic, prin intermediul unor materiale naturale din mediul înconjurător şi chiar contactul direct cu acestea pentru a-şi însuşi cât mai bine noile cunoştinţe acumulate sau cu substitute ale acestora în sala de clasă, în laboratorul şcolii sau în sala de informatică.

Activităţile în cadrul şcolii, cât şi cele extracurriculare defăşurate împreună cu cu eleviii tipici din învăţământul de masă prin intermediul proiectelor educaţionale implementate între instituţiile de învăţământ au un rol foarte important în formarea şi dezvoltarea elevilor cu CES, pe toate planurile.

Referințe bibliografice:

1. CALUSCHI, Mariana (2008)-*Psihologul de familie-necesitate în spaţiul românesc contemporan,*Iaşi, Performantica.
2. GHERGUŢ, Alois (2013)-*Sinteze de psihopedagogie specială-Ghid pentru concursuri şi examene de obţinere a gradelor didactice*,Iaşi,Polirom,ediţia a III-a.
3. PĂUNESCU, Constantin, ENE, Matiana, Ligia, MÂNZAT, Bibiana, POPOVICI, Doru, Vlad,IONESCU, Ludmila,PETRESCU, Margareta,NICULCEA, Didona(1997)-*Terapia educaţională integrată*,Bucureşti,Pro Humanitate.
4. PERITEATCU, Maria, ZORILO, Larisa (2011)-*Educaţia incluzivă în şcoală*,Chișinău,Institutul de formare continuă,202p.
5. RĂDUCU, Ani,MURGU Ana, Maria,ŞOVA, Siminica (2003)-*Şcoala părinţilor-Ghid pentru orientarea carierei pentru părinţi,profesori,elevi,*Iași,As's.